

СТВОРЕННЯ, ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Леонтьєва Л.В.,
к.ю.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У статті визначені основні законодавчі акти, що регулюють питання створення суб'єктів господарювання. Стаття розкриває, як саме здійснюється захист цих суб'єктів за допомогою норм цивільного, господарського та адміністративного права.

Ключові слова: суб'єкти підприємницької діяльності, юридичні особи, законодавство, державна реєстрація, захист законних прав.

Леонтьева Л.В. / СОЗДАНИЕ, ЗАЩИТА ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, Украина

В статье определены основные законодательные акты, которые регулируют вопросы создания субъектов хозяйствования в Украине. Статья раскрывает, как именно осуществляется защита этих субъектов с помощью норм гражданского, хозяйственного и административного права.

Ключевые слова: субъекты предпринимательской деятельности, юридические лица, законодательство, государственная регистрация, защита законных прав.

Leontiev L.V. / CREATION, PROTECTION OF RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF SUBJECTS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY / Kharkov national automobile and highway University, Ukraine

In the article the basic legislation governing the establishment of undertakings.

Weak and inadequate legal protection governing business, unresolved many of its aspects, inconsistency of regulations adversely affect the efficiency of business in Ukraine. The article reveals how data subjects are protected with the help of the civil, commercial and administrative law primary means by which the state regulates business in the area – the publication of legal acts regulating the activities of entrepreneurs (individuals and entities) and stand in their defense. State affect many business means – through planning, promotion of research, production, marketing. The concept of «legal entity» in the narrow and broad sense. Dedicated four stages of the formation of the business entity: the first stage – a decision on the creation and development of constitutive documents; the second phase – the organization and forming property database created by commercial traffic; the third phase – the organization and holding of constituent assembly; fourth stage – the state registration of the created entity. Also the administrative and legal protection in the field of entrepreneurship, which covers liability for violation of rights and legitimate interests of businesses. That in modern society, the state represented by public bodies has important powers affecting businesses. There are many tools used by the state directly or indirectly to influence business entities. The conclusion about the need to identify about economic and legal nature of rights and responsibilities between the state and its organs and entities that ultimately provide satisfaction of interests of all participants in economic relations.

Key words: subjects of management entrepreneurs, legislation, registration of business entities, protection of legal right.

Правове регулювання створення суб'єктів господарювання гарантується нормами цивільного і господарського права. Право на заняття підприємницькою діяльністю є правом, закріпленням на рівні Конституції України. Разом з тим на практиці інколи досить складно відрізнити законне та незаконне підприємництво, складнощі досі виникають з відмежуванням підприємницької діяльності від інших видів діяльності. Також існують недоліки у відокремленні одноразових цивільно-правових угод від окремих підприємницьких дій, наслідком чого, у свою чергу, є неправомірне застосування податкового і кримінального законодавства.

Актуальність розгляду даної теми полягає у тому, що законодавча база в окремих або спірних питаннях не дає повних відповідей для винесення обґрунтованих законних рішень. Слабкість і недосконалість правового захисту підприємництва, неврегульованість багатьох його аспектів, неузгодженість нормативних актів негативно впливають на ефективність підприємництва в Україні.

Проблеми правового регулювання створення суб'єктів господарювання в Україні розглядалися у наукових працях наступних вчених: А. Г. Бобкової, І. В. Голована, С. М. Грудницької, О. Р. Зельдіної, В. В. Лаптева В. С. Мартемьянова, О. В. Олейник, В. Ф. Опришка, І. Г. Побірченка, Н. О. Саниахметової, В. І. Семчика та ін.

Законодавчими актами визначаються лише загальні правила створення юридичних осіб. Вони містяться в нормах Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, що визначають створення юридичних осіб незалежно від їхнього виду [1]. При цьому відсутній єдиний порядок створення юридичних осіб для різних видів колективних утворень [2]. Для окремих видів не-

комерційних організацій він установлюється, як правило, спеціальними нормами нормативних актів, що визначають їхній правовий статус. Порядок створення юридичної особи закріплюється в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», а саме в ч.1 ст. 24 даного Закону закріплено наступне: для проведення державної реєстрації юридичної особи засновник (засновники) або уповноважена ними особа повинні особисто подати державному реєстратору заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації юридичної особи, до якої може бути подана як додаток заява щодо обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість за формою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику; примірник оригіналу (ксерокопію, нотаріально засвідчену копію) рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом; два примірники установчих документів (у разі подання електронних документів – один примірник) [3].

До реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи засновником (засновниками) або уповноваженою ними особою включається: інформація про структуру власності засновників – юридичних осіб, яка дає можливість встановити фізичних осіб – власників істотної часті цих юридичних осіб та містить такі дані про зазначених фізичних осіб: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), країна громадянства, серія та номер паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця, місце проживання, реєстраційний номер облі-

кової картки платника податків інформація про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) (бенефіціарних власників (контролерів)) юридичної особи, у тому числі кінцевого бенефіціарного власника (контролера) (бенефіціарних власників (контролерів)) її засновника (учасника), якщо засновник (учасник) – юридична особа, а саме: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), країна громадянства, серія та номер паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця, місце проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності). Зазначена інформація не включається до реєстраційної картки для проведення державної реєстрації політичних партій, творчих спілок та їх територіальних осередків, адвокатських об'єднань, торгово-промислових палат, релігійних організацій, державних та комунальних підприємств, державних органів, органів місцевого самоврядування та їх асоціацій. У разі відсутності у юридичної особи кінцевого бенефіціарного власника (контролера), у тому числі кінцевого бенефіціарного власника (контролера) її засновника (учасника), якщо засновник (учасник) – юридична особа, подаються відомості про його відсутність [3].

Більш докладний чи відмінний порядок створення окремих суб'єктів господарювання визначається спеціальними нормативними актами, зокрема Законами України «Про господарські товариства», «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування» та ін.

Слід зазначити, що в поняття «створення юридичної особи» не завжди вкладається однаковий зміст. Разом з тим цим поняттям охоплюється визначений порядок, послідовність здійснення юридичних дій, необхідних для виникнення нового суб'єкта господарювання. Таким чином, у вузькому розумінні створення – це дії, які здійснюються засновниками з метою утворення колективного суб'єкта господарювання; у широкому розумінні під створенням підприємства, організації розуміється здійснення цілого ряду правомочних дій як засновниками, так і державними органами, кінцевою метою яких є державне визнання новоствореного суб'єкта права [4, с. 488].

Об'єднавши ряд послідовних дій уповноважених осіб, можна виділити наступні етапи процесу створення комерційної організації: перший етап – ухвалення рішення про створення і розробка установчих документів; другий етап – організація і формування майнової бази створюваного учасника комерційного обороту; третій етап – організація і проведення установчих зборів; четвертий етап – державна реєстрація створеного суб'єкта.

На першому етапі створення суб'єкта господарювання необхідно визначити коло майбутніх засновників і укласти установчий договір; визначити організаційно-правову форму створюваної особи, її мету, предмет і напрямки діяльності; розробити статут, якщо він необхідний для даного виду й організаційно-правової форми юридичної особи.

На другому етапі створення колективного суб'єкта господарювання закладається майнова база, що є необхідною передумовою виникнення його правосуб'єктності. При створенні комерційної організації засновники зобов'язані об'єднати своє майно шляхом передачі обговорених в установчому договорі внесків для формування статутного фонду засновуваної особи. За рахунок переданих засновниками внесків формується статутний фонд організації. При цьому не самі внески складають статутний фонд, а їхній грошовий еквівалент, їхня вартість (грошова оцінка), сума зобов'язальних прав, що здобуваються засновниками.

Третій етап процесу створення підприємства – організація і проведення зборів засновників (установчих зборів). Він містить у собі наступні дії: вироблення порядку денного зборів, повідомлення у встановленому порядку про час і місце його проведення; рішення про порядок проведення реєстрації; підготовка проектів рішень зборів про затвердження статуту, оцінка негрошових внесків,

обрання виконавчих і контрольних органів засновуваної організації; проведення зборів і прийняття рішення щодо порядку денного.

Процес створення суб'єкта господарювання завершується його державною реєстрацією. Цим підтверджується зацікавленість держави у створенні (виникненні) юридичних осіб. Ще активнішу участь держава бере у створенні державних юридичних осіб. Вони створюються з метою найбільш ефективного і раціонального використання державного майна. Слід зазначити, що юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин і існує незалежно від фізичних осіб, які її утворили, і хоч це колективне утворення і визнається суб'єктом правовідносин, однак як юридична особа воно може бути носієм лише тих прав та обов'язків, які не пов'язані з природними властивостями людей.

Основним законом, що регулює процедуру державної реєстрації підприємства, є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [4].

В Україні організація визнається юридичною особою виключно після проведення її державної реєстрації та внесення до Єдиного державного реєстру.

Господарський кодекс України визначає приватне підприємство як таке, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці або з використанням найманої праці [1].

Законодавством визначено орган державної реєстрації підприємства – державний реєстратор – посадова особа центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, яка відповідно до цього Закону від імені держави здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців; Національний банк України – банки; адміністрації вільних економічних зон – суб'єктів вільних економічних зон; місцеві органи юстиції – об'єднання громадян, політичні партії, адвокатські спілки тощо.

Всі вищезгадані організації після реєстрації в спеціальних органах повинні пройти процедуру державної реєстрації підприємства у місцевих органах виконавчої влади чи органах місцевого самоврядування. За загальним правилом, ці державні органи розташовано за місцезнаходженням підприємства: виконавчі комітети міських, районних у містах рад; районні, районні міст Києва і Севастополя державні адміністрації. Законодавством визначені також органи, які здійснюють державну реєстрацію окремих видів суб'єктів господарського права.

Під час реєстрації підприємства, його включають до Єдиного державного реєстру (далі – ЄДР) підприємств та організацій. Підприємство вважають включеним до Реєстру з дня державної реєстрації. Ця дія проводиться для надання підприємству формально-юридичних ознак суб'єкта права. Згідно з цим воно починає своє функціонування як загальновідома для третіх осіб і органів держави юридична особа. Запис у ЄДР становить юридичний факт виникнення підприємства – суб'єкта права з правами юридичної чи фізичної особи.

Захист прав суб'єктів підприємницької діяльності регулюється і гарантується нормами цивільного і господарського права. Зважаючи на те, що основною метою підприємницької діяльності є отримання прибутку (тобто яка-небудь діяльність суб'єкта підприємницької діяльності в кінцевому підсумку зводиться до збереження та, за можливості, збільшення власного матеріального достатку), саме цивільно-правові засоби захисту порушених прав та інтересів підприємців можна вважати базовими.

Розглядаючи цивільно-правові засоби захисту прав підприємців, слід звернутися до ст. 6 Цивільного Кодексу України, яка поширюється на правовідносини у сфері під-

приємництва. Кодекс також містить статті, що визначають порядок захисту прав та законних інтересів, але вони стосуються в першу чергу особи, а не господарюючого суб'єкта. Зокрема ст. 15 Цивільного кодексу України передбачає, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також на захист свого інтересу, який не суперечить загальним заходам цивільного законодавства. Відповідно до ст. 1 Цивільного кодексу України регулюються особисті немайнові та майнові відносини, тобто, керуючись положеннями даного Кодексу, можна говорити про правове регулювання захисту прав і інтересів особи [2].

Неможливо лише за допомогою інструментів цивільного законодавства врегулювати господарські правовідносини, особливо ті, що виникають на професійній основі і є предметом регулювання господарського законодавства. В даний час основним нормативно-правовим актом, що регулює господарську діяльність, є Господарський кодекс України. Зокрема останнім регулюються господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Господарський кодекс України також містить визначення поняття «суб'єкти господарювання»: це учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями (ст. 55 Господарського кодексу України) [1].

Згідно зі ст. 20 Господарського кодексу України держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів і надає їм право на захист відповідно до чинного законодавства [1]. Разом з тим аналіз наукової літератури свідчить про наявність випадків намагання врегулювати питання захисту суб'єктів господарювання в обхід Господарського кодексу України. Відомо, що, як цивільні правовідносини, так і відносини у сфері господарської діяльності, мають свої особливості. І хоча у літературі існує думка про необхідність узгодження положень Цивільного і Господарського кодексів щодо регулювання способів захисту прав і інтересів суб'єктів права, вона не є вірною [5].

Адміністративно-правовий захист у сфері підприємництва охоплює відповідальність за порушення прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності (ст. ст. 164, 166 Кодексу України про адміністративні правопорушення), встановлює процедуру відомчого захисту (розгляд і вирішення заяв, скарг та інших документів органами виконавчої влади в порядку підлеглості) [6]. Можна подискутувати з приводу розмежування адміністратив-

ної та фінансової відповідальності (фінансових санкцій) суб'єкта підприємницької діяльності, зважаючи на відсутність у Конституції України такого виду відповідальності, як фінансова. Найкращим чином це робити на прикладі юридичної особи, яка була притягнута до відповідальності за несплату податків у належному розмірі, роблячи прив'язку до термінів накладення адміністративного стягнення та інших ознак адміністративної відповідальності. Обов'язково слід наголошувати на тому, що зараз це питання вирішене на рівні рішення Конституційного Суду України

Особливістю нотаріальної захисту є те, що йому властивий превентивний характер. Це означає, що інститут нотаріату, зокрема, сприяє дотриманню прав власності, адже нотаріуси простежують шлях, який «пройшло» майно від першого власника до останнього, попереджаючи нового власника про можливі зобов'язання, що обтяжують майно, що відчужується. Слід також звернути увагу на те, що нотаріат виконує функцію фіксації (на відповідні органи та посадових осіб покладається обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, з метою надання їм юридичної достовірності).

Механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності становлять об'єктивно наявні можливості для реалізації вищенаведених способів захисту. До них можна віднести: врегулювання спору у позасудовому порядку; розгляд і вирішення заяв, скарг та інших документів органами виконавчої влади в порядку підлеглості; надання захисту правоохоронними органами в межах їх компетенції; нотаріальний захист; судовий захист (в тому числі – Конституційним Судом України, загальними судами, господарськими і третейськими судами).

Право на захист інтересів суб'єктів господарювання може бути реалізовано шляхом письмового звернення до законодавчих, виконавчих і судових органів державної влади. Нині законодавчо врегульовано лише порядок звернення до судових органів загальної та спеціальної юрисдикції. Що стосується процедури звернення до органів державної виконавчої влади, то остання визначається великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів, що, відповідно, ускладнює її реалізацію в цілому. Таким чином, можемо зробити висновок, що для з'ясування конкретних напрямів діяльності держави з правового забезпечення реалізації контрольних повноважень у сфері господарської діяльності необхідно в першу чергу визначитися з приводу господарсько-правового характеру прав та обов'язків між державою в особі її органів та суб'єктами господарювання, що в кінцевому випадку забезпечить задоволення інтересів усіх учасників господарських відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263.
4. Правознавство: підручник /А. І. Беркляч, С. С. Бичкова, Д. О. Карпенко та ін. – К. :Правова єдність, 2009. – 792 с.
5. Мамутов В. К. К вопросу о предметах Хозяйственного и Гражданского кодексов Украины / В. К. Мамутов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.iepd.dn.ua/Stat_07.htm.
6. Кодекс адміністративного судочинства в Україні : Закон України від 06 липня 2005 року № 2747 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.